

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

NAXÇIVAN TARİXİ ATLASI

*“Tarixi olduğu kimi qəbul etmək, dərk etmək
və olduğu kimi qiymətləndirmək lazımdır”
Heydər Əliyev*

BAKI 2010

*"Naxçıvan qədim Azərbaycan torpağıdır,
qədim tarixə və mədəniyyətinə malikdir"
İlham Əliyev*

Atlasın Məsləhətçisi
VASİF TALİBOV
Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri

Elmi redaksiya heyəti:

İsmayıl Hacıyev - AMEA-nın həqiqi üzvü, tarix elmləri doktoru, professor; Hacı Qadir Qədirzadə-AMEA-nın müxbir üzvü, tarix elmləri doktoru; Vəli Baxşəliyev - AMEA-nın müxbir üzvü, tarix elmləri doktoru; Əli Həsənov - Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Aparatının rəhbəri, Dövlət qulluğunun 3-cü dərəcə müşaviri; Hacıfəxrəddin Səfərli - tarix elmləri doktoru, professor; Musa Quliyev - AMEA NB Tarix, Etnoqrafiya və Arxeologiya İnstitutunun elmi işçisi; Cəfər Əliyev - Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Yerquruluşu, Geodeziya və Xəritəçəkmə Layihə İnstitutunun direktoru; Xaliq Fərzəliyev - Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Yerquruluşu, Geodeziya və Xəritəçəkmə Layihə İnstitutunun Xəritəçəkmə şöbəsinin rəisi.

MÜNDƏRİCAT

- 4 Mündəricat
- 6 Şərti işarələr
- 7 Nuh yurdu Naxçıvan
- 12 Daş və Eneolit dövrü abidələri
- 13 Tunc və İlk Dəmir dövrü abidələri
- 14 Naxçıvanın orta Tunc dövrü mədəniyyəti və onun yayılma arealı
- 15 Dəmir və Antik dövr abidələri
- 16 Orta əsr abidələri
- 17 Azərbaycan və Ön Asiya ərazisində tayfalar, tayfa ittifaqları və dövlətlər (e.ə.III—II minilliklər)
- 18 Naxçıvan Atropatena və Sasanilər dövründə (IV—VII əsrlər)
- 19 Naxçıvan Xürrəmilər hərəkatı dövründə (VIII əsrin sonu—IX əsrin I yarısı)
- 20 Naxçıvan Azərbaycan feodal dövlətləri dövründə (IX—X əsrlər)
- 21 Naxçıvan Səlcuqlar dövründə (X əsrin sonu—XI əsrin I yarısı)
- 22 Naxçıvan Azərbaycan Atabəylər (Eldənizlər) dövləti (1136—1225-ci illər)
- 23 Naxçıvan XIII—XIV əsrlərdə
- 24 Naxçıvan XV əsrdə
- 25 Naxçıvan Qaraqoyunlular dövründə (1410—1468-ci illər)
- 26 Naxçıvan Ağqoyunlular dövründə (1468—1501-ci illər)
- 27 Naxçıvan Səfəvilər dövründə (1501—1736-cı illər)
- 28 Naxçıvan sancağının inzibati ərazisi (XVIII əsrin 20 —30-cu illəri)
- 29 Azərbaycan xanlıqları (XVIII əsrin II yarısı)
- 30 Naxçıvan xanlığı (1747—1828-ci illər)
- 31 Naxçıvan XIX əsrin II yarısı—XX əsrin əvvəllərində
- 32 Naxçıvan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə (1918—1920-ci illər)
- 33 Naxçıvan Araz-Türk Respublikası (noyabr 1918 — mart 1919-cu illər)

- 34 Naxçıvan Azərbaycana qarşı xarici-hərbi müdaxilə dövründə Azərbaycan SSR-in yaradılması (1918—1920-ci illər)
- 35 Şərur-Dərələyəz qəzası (1918—1920-ci illər)
- 36 Naxçıvan qəzası (1918—1920-ci illər)
- 37 Naxçıvanda ermənilərin törətdikləri soyqırımlar (1918—1921-ci illər)
- 38 Naxçıvan SSR (1920—1922-ci illər)
- 39 Naxçıvan MSSR (1924—1929-cu illər)
- 40 Naxçıvan Ölkəsi (1924-cü il)
- 42 Naxçıvan MSSR (1930—1991-ci illər)
- 43 Ermənistandan azərbaycanlıların deportasiyası və Naxçıvana erməni təcavüzü (1918 —1920, 1948—1953, 1988 —1993-cü illər)
- 44 Naxçıvan Muxtar Respublikasında qaçqınların və məcburi köçkünlərin yerləşdirilməsi
- 46 Naxçıvan Muxtar Respublikası (2009-cu il)
- 48 Naxçıvan şəhəri—Naxçıvan Muxtar Respublikasının paytaxtı
- 49 Epiqrafik abidələr
- 50 Babək rayonunun memarlıq abidələri
- 51 Culfa rayonunun memarlıq abidələri
- 52 Kəngərli rayonunun memarlıq abidələri
- 53 Ordubad rayonunun memarlıq abidələri
- 54 Sədərək və Şərur rayonlarının memarlıq abidələri
- 55 Şahbuz rayonunun memarlıq abidələri

Naxçıvan şəhəri, Heydər Əliyevin abidəsi

Tarixi xəritələr üçün

AŞŞUR Dövlətlər

SAKASENA Əyalətlər, vilayət və mahallənin adları

KUTİLƏR Tayfalar və tayfa birlikləri, xalqlar

- ⊙ Paytaxtlar, Quberniya mərkəzləri
- ⊙ Vilayət, əyalət, tümənlərin, qəza və dairə mərkəzləri
- ⊙ Mahal mərkəzləri
- Digər yaşayış məntəqələri

Qalalar

Naxçıvan ərazisinin coğrafi sərhədləri

NAXÇIVAN Coğrafi ərazi adları

Mühüm döyüş yerləri və illəri

Məscid

Demir yolları

Yollar

Karvan ticarət yolları

Dövlətlərin sərhədləri

Vilayət, əyalət, tümənlərin, qəza və dairə sərhədləri

ŞƏRTİ İŞARƏLƏR

Müasir xəritələrdə

- **NAXÇIVAN** Naxçıvan Muxtar Respublikasının paytaxtı
- **CULFA** Rayon mərkəzləri
- Qarabağlar Digər yaşayış məntəqələri

Meşələr

Naxçıvan şəhəri, Hüseyn Cavid məqbərəsi

Göllər və su anbarları

Çaylar

• 1677 Yüksəklik göstəriciləri

× Aşırımlar

× Köprülər

Naxçıvan şəhəri, Üzgüçülük mərkəzi

Naxçıvan şəhəri, Dədə Qorqud meydanı

"Tariximizin hər səhifəsi bizim üçün əzizdir"

Heydər Əliyev

NUH YURDU NAXÇIVAN

Tarix öz-özünə yaranmır. O, qüdrətli şəxsiyyətlərin, xalqların və millətlərin birgə yaradıcılığının məhsuludur. İkinci tərəfdən, hər bir xalqın tarixi onun dünyaya birliyində özünəməxsus yer tutması üçün milli kimlik pasportudur. Tarix mahiyyət etibarını ilə beynəlmiləl olduğu qədər də millidir. Milli olmayan tarix beynəlmiləl ola bilməz. Keçmiş Sovet tarix elmində məhz bu amil diqqətdən kənarda saxlanmış, digər xalqlar kimi Azərbaycan xalqının da tarixi hər cür təhriflərə məruz qalmış, faktiki olaraq xalqımız uzun müddət öz gerçək tarixinin sahibi ola bilməmişdir. Azərbaycan tarixinin bir hissəsini təşkil edən Naxçıvan tarixi də lazımi səviyyədə öyrənilməmiş, qədim tariximizə qərəzli münasibətlər göstərilmişdir.

Ölkəmiz müstəqillik qazandıqdan sonra milli dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi, ölkə iqtisadiyyatının dirçəldilməsi sahəsində görülən işlərlə yanaşı Azərbaycan tarixinin keçmiş Sovetlər Birliyinə xas olan ideoloji baxışlardan təmizlənməsi, xalqımızın tarixinin, dilinin, ədəbiyyatının, arxeologiya və etnoqrafiyasının, folklorunun və adət-ənənələrinin, milli dəyərlər sisteminin, geniş mənada xalq yaradıcılığının elmi dəlil və konkret faktlar əsasında yenidən araşdırılması sahəsində əsaslı tədbirlər görüldü. Bu tədbirlərin kökündə ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbər göstərişləri, tapşırıq və tövsiyələri dayanırdı. Qısa zaman ərzində mühüm elmi nailiyyətlər qazanıldı. Azərbaycançılıq məfkurəsi formalaşdı. Xalqımızın qədim tarixinə, etnogenezisinə dair sanballı elmi tədqiqat materialları, xəritələr toplusu hazırlandı.

Ümummilli liderimizin Azərbaycan tarixşünaslığına verdiyi mühüm töhfələrdən biri də regionların tarixinin öyrənilməsidir. Çünki bu olmadan, bütövlükdə Azərbaycan tarixindən danışmaq mümkün deyil. Məhz belə bir yanaşmanın, konseptual baxışın nəticəsidir ki, Naxçıvan tarixinin öyrənilməsi sahəsində də əhəmiyyətli dönüşə nail olunmuşdur.

Lakin bütün bunlar qəti fikir söyləməyə əsas vermir ki, qarşıda dayanan vəzifələr tamamilə həll olunmuşdur. Naxçıvanın qədim tarixinə dair bir sıra məsələlər hələ də tam araşdırılmamışdır. Öyrənilməsinə, tədqiq olunmasına ciddi ehtiyac duyulan bir çox məsələlər qalmaqdadır. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Naxçıvan bölməsinin yaradılması münasibəti ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisində keçirilən müşavirədə ümummilli lider Heydər Əliyev demişdir: "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan bölməsinin

yaradılması haqqında Sərəncam imzalamışam... Mən bununla Naxçıvan Muxtar Respublikasının indiyə qədər çox az öyrənilmiş qədim tarixinin, mədəniyyətinin, elminin, ədəbiyyatının yenidən dərinlən araşdırılması və onlar haqqında elmi əsərlərin, populyar kitablarnın, yaxud başqa nəşrlərin hazırlanması məqsədi daşıyıram. Eyni zamanda Naxçıvanın özünəməxsus təbiəti, təbii sərvətləri, torpağı, təbii abidələri də təəssüf olsun ki, indiyə qədər lazımi dərəcədə öyrənilməyib. Bunlara, mənim irəli sürdüyüm məsələlərin öyrənilməsinə böyük ehtiyac var”.

Hal-hazırda bu ehtiyac nəzərə alınaraq elmi-tədqiqat müəssisələrinin fəaliyyəti gücləndirilir. Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev Azərbaycanın siyasi, iqtisadi və milli dövlətçilik tarixində mühüm yer tutan Naxçıvan tarixinin ardıcıl öyrənilməsi, “bu olduqca mühüm və səmərəli işin davam etdirilməsi” zərurətindən danışaraq demişdir: *“Ermənistanın apardığı təcavüzkarlıq siyasəti nəticəsində Azərbaycandan qismən təcrid olunmuş vəziyyətdə, blokada şəraitində yaşamaq məcburiyyətində qalan, tez-tez bədnam qonşuların ərazi iddiaları obyektinə çevrilən Naxçıvanın tarixinin hələ də tədqiq edilməyə ehtiyacı olan səhifələri açılmalı, Azərbaycanın qədim və zəngin tarixə, mədəniyyətə və çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrinə malik olan bu diyannın tam dolğun, obyektiv tarixi xalqımıza, habelə dünya ictimaiyyətinə olduğu kimi çatdırılmalı, erməni siyasətçilərinin tarixi saxtalaşdırmaq cəhdlərinə tutarlı cavab verilməlidir”*.

Naxçıvan qədim tarixə malikdir. Milli sərvətlərimiz olan abidələrlə zəngin bir diyardır. Tale bu torpaqdan öz səxavətini əsirgəməyib. Bu yurdun ən böyük sərvəti isə şübhəsiz ki, onun dünyaya bəxş etdiyi böyük tarixi şəxsiyyət, bəşəriyyətin ikinci atası sayılan həzrəti Nuh peyğəmbərin də vətəni olmasıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, qədim dövrlərdə və orta əsrlərdə Naxçıvanın tarixindən bəhs edən tədqiqatçılar, alim və səyyahlar Nuh peyğəmbər və Naxçıvan bağlılığından danışsalar da bu məsələ ilə bağlı yazılı mənbələr qoyub getsələr də Sovetlər Birliyi dövründə “Nuh-Naxçıvan” mövzusu qadağan olunmuş, elmi ədəbiyyatlarda işlədilməsinə icazə verilməmişdir. Hətta iş o yerə çatmışdır ki, Naxçıvanda nəşr olunan “Sovet Naxçıvanı” qəzetinin 30 yanvar 1986-cı il tarixli nömrəsində Nuhun gəmisinin Naxçıvan ərazisindəki Gəmiqayada quruya çıxması, buradakı runik yazılarda gəmi təsvirinin verilməsi barədə fikirləri, bütövlükdə Nuh peyğəmbər və Naxçıvan əlaqələrinə dair elmi təhlilləri özündə əks etdirən “Xalqımızın mənlilik heykəli” adlı yazının dərc edilməsi mərkəzi hakimiyyət tərəfindən ciddi etirazla qarşılanmış, partiya orqanlarının büro və plenum iclaslarında sərt tənqid olunmuş, “Nuh əyyamı” dövrünün əfsanəvi sujetini milli iftixar mövzusu kimi qələmə verdiyinə görə qəzetin rəhbərliyi cəzalandırılmışdır.

Göründüyü kimi, Sovet tarixşünaslığı Nuh peyğəmbər və Naxçıvan bağlılığını qətiyyətlə təkzib etməyə çalışmış, o dövrün elmi ədəbiyyatlarında, hətta Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra nəşr olunan bir sıra tədqiqat materiallarında da “Naxçıvan” sözünün mənşəyi barədə ziddiyyətli fikirlər irəli sürülmüşdür. Bəzi tarixçilər yunan mənbələrinə istinad edərək “Naxçıvan” sözü-

nün *Naksuana* kimi yazılmasından, digərləri isə qədim ərəb mətnlərində *Nəşəva* kimi işlədilməsindən istifadə edərək Naxçıvan ifadəsində yad elementlər axtarmağa cəhd göstərmişlər. Bu sözü elmlərin allahı ilə əlaqələndirənlər, qədim tayfa adından yarana biləcəyini fərz edənlər də vardır. Bir sıra alimlər isə Naxçıvanı “Nəqşi-Cahan”, yəni dünyanın bəzəyi kimi başa düşmüşlər. Mülahizələrin çoxluğuna baxmayaraq elmi fikir, əsasən, yad mənbələr üzərində köklənmiş, yalnız az sayda tədqiqatçılar Naxçıvan sözünün Nuh peyğəmbərlə bağlılığını əsaslandırmağa çalışmışlar. Bu söz məhz “Nuh” ifadəsi ilə bağlıdır və Naxçıvan — Nuhçuların, Nuh tərəfdarlarının məskəni deməkdir.

Naxçıvan o yerdir ki, burada Nuh peyğəmbərin, yaxın qohumlarının və tərəfdarlarının məzarları mövcuddur. Araşdırmalar göstərir ki, “ümumdünya tufanı” və Nuhla əlaqədar rəvayətlər daha çox Naxçıvanla bağlı olmuşdur. Qədim yunan alimi Klavdi Ptolomey bizim eramızın II əsridə ilk dəfə olaraq Naxçıvanı Nuh peyğəmbərin məskəni kimi xatırlatmış, XVI əsrin görkəmli ərəb alimi, coğrafiyaşünas əl-Şərif, nəinki Nuh peyğəmbərin qəbrinin, hətta gəmisinin də qalıqlarının Naxçıvanda olması barədə ətraflı məlumat vermişdir. Eramızdan əvvəl I əsrdə yaşamış yəhudi alimi İosif Flavi Naxçıvan torpağını Nuhun gəmisinin dayandığı ilk ərazi hesab etmişdir. Rus tədqiqatçısı Smirnov Nuhun qəbrinin Naxçıvanda olduğunu söyləmiş, hətta onun dəqiq yerini də göstərmişdir. Azərbaycan rəssamı Bəhrüz Kəngərli ötən əsrin 20-ci illərində Nuh peyğəmbərin Naxçıvandakı türbəsinin rəsmini 6 dəfə naturadan kətan üzərinə köçürmüşdür. Həmin nadir əsərlər Naxçıvandakı Bəhrüz Kəngərli muzeyində mühafizə və nümayiş etdirilir.

Qeyd olunanlar bir daha göstərir ki, Nuh peyğəmbər Naxçıvanda yaşamış, burada vəfat etmiş, onun məzarı bütöv bir panteon olmuş, minlərlə insanın ziyarətəgahına çevrilmişdir.

Dünya xəritəsinə nəzər salsaq, heç bir yerdə Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikasında olduğu qədər Nuh peyğəmbərlə bağlı yer adlarına rast gəlmək mümkün deyil. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ordubad rayonunda olan və bizim eradan əvvəl VI minilliyə aid olan Gəmiqaya təsvirləri, Nebi yurdu, Naxçıvan, Nehrəm, Nəhəcir, Nuhdaban, Nuhgədik, Peyğəmbəryağı, Haça dağ kimi yer adlarının, yaşayış məskənlərinin mövcudluğu Nuh peyğəmbərin bu torpaqda yaşamasının daha bir əyani sübutudur.

Burada haqlı sual doğur: Nuh peyğəmbər və tərəfdarları nə üçün məhz Naxçıvanı seçmişlər? Bu fikrin ən sadə izahı bu günkü Naxçıvanın relyefi, yerüstü təbii sərvətləri, coğrafi mövqeyidir. Arazboyu və dağətəyi zonada əkinçiliyin və sənətkarlığın, dağlıq ərazidə heyvandarlığın inkişafı üçün yaranmış əlverişli şərait, mövcud 11 iqlim tipindən 9-nun Naxçıvanda olması Daş dövründən başlayaraq insanların burada məskunlaşması ilə nəticələnmişdir. Eramızdan əvvəl IV minilliyə aid Kültəpə, Qazma, Kilid, Oğlanqala, Govurqala, Daşqala mağara-yaşayış yerləri Naxçıvanın qədim sivilizasiyanın əhəmiyyətli mərkəzlərindən biri kimi formalaşmasının canlı nümunəsidir. Burada aparılan arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkarlanmış Daş və Metal dövrlərinin abidələri,

Nuh peyğəmbərlə bağlı olan Gəmiqaya təsvirləri, mükəmməl sənətkarlıq nümunələri kimi diqqəti cəlb edən boyalı qablar texnologiyası, xalq sənətkarlığının inkişaf etmiş və dövrümüze qədər gəlib çatmış digər sahələri Naxçıvanın ilkin şəhər mədəniyyətindən xəbər verir. Azərbaycanda Eneolit, Kür-Araz və boyalı qablar mədəniyyətinin əsas ocaqları Naxçıvandır. Bu bir daha sübut edir ki, minilliklər boyu Naxçıvan ərazisində ardıcıl və intensiv məskunlaşmış insanların iqtisadi, ictimai və mədəni həyatında ciddi dəyişikliklər baş vermiş, iri tayfa ittifaqları meydana gəlmiş, Naxçıvan şəhəri yaranmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, müxtəlif dövrlərdə Naxçıvan şəhərinin yaranması barədə də Azərbaycan tarixşünaslığında ziddiyyətli, heç bir elmi əsası olmayan fikirlər irəli sürülmüşdür. Bir sıra tədqiqatçılar Naxçıvanın 2 min, bəziləri 3 min 500 yaş olduğunu iddia etmiş, lakin yekun elmi nəticəyə gələ bilməmişlər. Səbəb nə idi? Səbəb o idi ki, Naxçıvan şəhərinin yaşı ilə bağlı araşdırmalar lazım olan yerdə aparılmamış, Naxçıvan şəhərinin Nuh peyğəmbərlə bağlılığı elmi tədqiqatlardan kənar qalmışdır. Yadda saxlamaq lazımdır ki, indiki Naxçıvan şəhəri qədim və orta əsrlər mədəniyyətinin üzərində yerləşir. Deməli, elmi fikir yenidən Naxçıvan məsələsinə qayıtmalı, tədqiqatlar bu ərazidə aparılmalı, Naxçıvan şəhərinin indiki ərazisini əhatə etməlidir.

Rus tədqiqatçısı Nikitinin 1882-ci ildə Tiflisdə nəşr olunan "Qafqaz ölkəsi və tayfalarının təsviri üçün materiallar" məcmuəsində nəşr olunan "Naxçıvan mahalı və Naxçıvan şəhəri" adlı irihəcmli məqaləsində yazır: "Tufandan sonra... Nuh hazırda Naxçıvan şəhərinin yerləşdiyi yerdə məskən saldı. O, öz ailəsi ilə burada qərar tutdu və gələcək şəhərin əsasını qoydu. Şəhərin ilk məskunlaşma yeri mənasını bildiren adı da buradan meydana gəlmişdir".

Həmin məqalədə eyni zamanda qeyd olunur ki, Nuh peyğəmbər şəhər əhalisinə duz çıxartmağı öyrətmiş, özü də yaxınlıqdakı duz mədənidə ilk çalışanlardan olmuşdur. Nuh peyğəmbərlə bağlı Naxçıvan ərazisində yayılmış digər rəvayətlər kimi, bu fikir də özünün elmi təsdiqini tapmış, XIX əsrin axırlarında Naxçıvan duz mədənidə nəzarətçi işləyən Beyər duz şaxtasında qədim baltalar aşkar etmişdir. O, həmin baltalardan ikisini Naxçıvan şəhər məktəbinə bağışlamış, qalanlarını isə Peterburq və Tiflis muzeylərinə göndərmişdir. Bu, bir tərəfdən Naxçıvanda duzçıxarma mədəniyyətinin 5 min ildən artıq bir dövrü əhatə etdiyini göstərsə, digər tərəfdən Naxçıvan şəhərinin yaş məsələsinə yenidən elmi fikrin müzakirəsinə çevirir.

Naxçıvan yaxınlığındakı Duzdağın və ona bitişik ərazilərin Naxçıvan şəhər mədəniyyətinin formalaşmasında mühüm rolu olmuşdur. Həmin ərazidən aşkar olunmuş arxeoloji nümunələrə əsaslanaraq demək mümkündür ki, yerli əhali Eneolit dövründə buradan geniş istifadə etmişdir. Təbii ki, çıxarılmış duz ancaq yerli tələbatı ödəməmiş, digər yerlərə də aparılmış, bu yolla ticarət inkişaf etmişdir. İkinci tərəfdən, bu ərazi insanların məskunlaşması üçün də əlverişli yer olmuşdur. Arazboyu və Duzdağ ətrafı düzənliklərdəki torpaqlar, sular əhalinin tədricən oturaq həyata keçməsi ilə nəticələnmiş, əkinçilik, zəngin təbii imkanlardan istifadə etməklə isə sənətkarlıq formalaşmış, dulusçuluq,

sonrakı dövrlərdə metal istehsalı və xalq sənətkarlığının digər sahələri inkişaf etmişdir. Bütün bunlar isə erkən şəhər mədəniyyətinin yaranmasına öz təsirini göstərmişdir.

Tarixi mənbələrdə dünya tufanının ən azı 7 min 500 il bundan əvvəl baş verdiyi qeyd olunur. Deməli, Naxçıvan bu dövrdən etibarən yaşayış məskəni kimi seçilmiş, əlverişli təbii-coğrafi şərait burada əkinçilik, maldarlıq, sənətkarlığın müxtəlif sahələrinin inkişafına səbəb olmuş, ticarət əlaqələri yaranmışdır. Göstərilən şərtlər erkən şəhər mədəniyyətinin formalaşmasında əsas amillərdən hesab edildiyindən Naxçıvan şəhərinin 5 min il bundan əvvəl yarandığını söyləmək mümkündür.

Dünya tufanının ilk yazılı variantı olan və eramızdan əvvəl IV minilliyin ortalarına aid edilən Şumer əfsanəsi ilə Naxçıvan arasında bağlılıq da bu qədim şəhərin 5 min ildən artıq yaşı olduğunu göstərməkdədir. Bu bağlılığın da tarixi kökü vardır. Belə ki, Naxçıvan mədəniyyəti Mesopotamiya, Babil, Xett və digər bu kimi antik mədəniyyət mərkəzləri ilə sıx əlaqələr şəraitində inkişaf etmiş, özünəməxsus formalaşma mərhələsi keçmişdir.

Qeyd olunanların yekunu kimi əminliklə göstərmək mümkündür ki, Nuh peyğəmbər və dünya tufanı qədim Naxçıvanla bağlı olmuşdur. Bu, Azərbaycanda Nuh peyğəmbər və Naxçıvan mövzusunda aparılan elmi araşdırmaların gəldiyi ən düzgün və məntiqi nəticədir. Müasir Nuhşünasların fikrincə, dünyada yerin və göyün qovuşduğu, Allahın bərəkətli torpaq kimi nişan verdiyi yer Naxçıvandır. Belə olmasaydı, dünya tarixinə Nuh möhürü Naxçıvanda vurulmazdı.

Bu gün "Nuh peyğəmbər, dünya tufanı və Naxçıvan" mövzusu regional yox, qlobal, bəşəri məsələdir. Biz Nuh peyğəmbər və Naxçıvan bağlılığını tədqiq etməklə, öyrənməklə Naxçıvan tarixinin araşdırılmasında yol verilmiş nöqsanları aradan qaldırır, bu yurdun gerçək tarixini yaratmağa çalışır, bununla da Azərbaycan tarixini zənginləşdirir və dünya tarixinə layiqli töhfə vermiş olur.

Vasif Talıbov
Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri

DAŞ VƏ ENEOLİT DÖVRÜ ABİDƏLƏRİ

Miqyas 1: 750 000

TUNC VƏ İLK DƏMİR DÖVRÜ ABİDƏLƏRİ

Miqyas 1: 750 000

Ovçular tepəsi

Naxçıvan ərazisində apılan arxeoloji qazıntılar, burada hələ qədim Daş dövründən insanların yaşadığını sübut edir.

O dövrdə insanlar çay vadisi və düzənliklərdə qrup halında yaşayırdılar. Onlar ağacların meyvəsini toplayırdı, heyvan ovlayırdı və balıq tuturdular.

○ Paleolit	● Neolit
○ Eneolit	⊕ Yaşayış yerləri

Qazma mağarası

△ Qədim qəbirlər	⊕ Yaşayış yerləri
⊕ Qayaüstü təsvirlər	△ Mədən yerləri

Maxta Kültəpəsi

Bir neçə qəbilənin birləşməsi nəticəsində qəbilə icması yarandı. Onlar emək fəaliyyətlərində və təsərrüfat işlərində metal alətlərdən istifadə etməyə başladılar.

Qazıntılar nəticəsində qədim insan məskənlərində misdən hazırlanmış ox, biz, bəzək əşyaları, qırmızı və boz rəngdə cilalanmış qablar aşkar olunmuşdur. Sonralar mis tunc və demir əvəz etdi. Bunlardan emək alətləri və silah hazırlayırdılar.

NAXÇIVANIN ORTA TUNC DÖVRÜ MƏDƏNİYYƏTİ VƏ ONUN YAYILMA AREALI

Boyalı qab

- ⊕ Yaşayış yerləri
- ▲ Nekropollar
- Naxçıvan mədəniyyətinin mərkəzi
- Naxçıvana məxsus mədəniyyətin yayıldığı ərazi

Boyalı qab

DƏMİR VƏ ANTİK DÖVR ABİDƏLƏRİ

Miqyas 1: 750 000

- △ Qədim qəbirlər
- ✚ Qayaüstü təsvirlər
- ⊕ Yaşayış yerləri

Ordubad rayonu, Muncuqlutəpə

ORTA ƏSR ABİDƏLƏRİ

Miqyas 1: 750 000

Naxçıvan şəhəri. Köhnə qala, orta əsr

Culfə r-nu. Xanəqah kəndi. Əlince qalası. V-VII əsrlər

AZƏRBAYCAN VƏ ÖN ASIYA ƏRAZISINDƏ TAYFALAR, TAYFA İTTİFAQLARI VƏ DÖVLƏTLƏR (e.ə.III—II minilliklər)

Tarixi inkişafın ayrı-ayrı dövrlərində Yaxın Şərq, xüsusilə Mesopotamiya tarixində hurrilər, kutilər, lullubilər və kaşşurlar mühüm rol oynamışlar. Yaxın Şərq ərazisində tarixdə məlum olan ən qədim xalqlardan biri olan şumerlər IV minilliyin axırlarında mixi yazısını kəşf etmişlər. Sonralar həmin ərazilərə gəlmiş Samidilli tayfalar Mesopotamiyada Akkad dövlətini, daha sonralar isə Babil və Aşşur dövlətlərini yaratmışlar. Şumer-Akkad mixi yazısı Yaxın Şərqin başqa ölkələrinə də yayılmışdır. Mixi yazılı mənbələr və arxeoloji qazıntılar zamanı əldə edilmiş materiallar əsasında o dövrün siyasi və mədəni tarixi dolğun şəkildə öyrənilmişdir.

NAXÇIVAN ATROPATENA VƏ SASANILƏR
DÖVRÜNDƏ (IV—VII əsrlər)

NAXÇIVAN XÜRRƏMİLƏR HƏRƏKƏTİ DÖVRÜNDƏ
(VIII əsrin sonu—IX əsrin I yarısı)

- ✕ 827 Xürrəmilərin ərəblərlə döyüş yerləri və illəri
- ✕ Babekin son döyüş yeri
- ◎ BƏZZ Xürrəmilərin istinadgahı
- Xürrəmilər hərəkatının başladığı ilkin ərazilər
- Xürrəmilər hərəkatının yayıldığı ərazilər

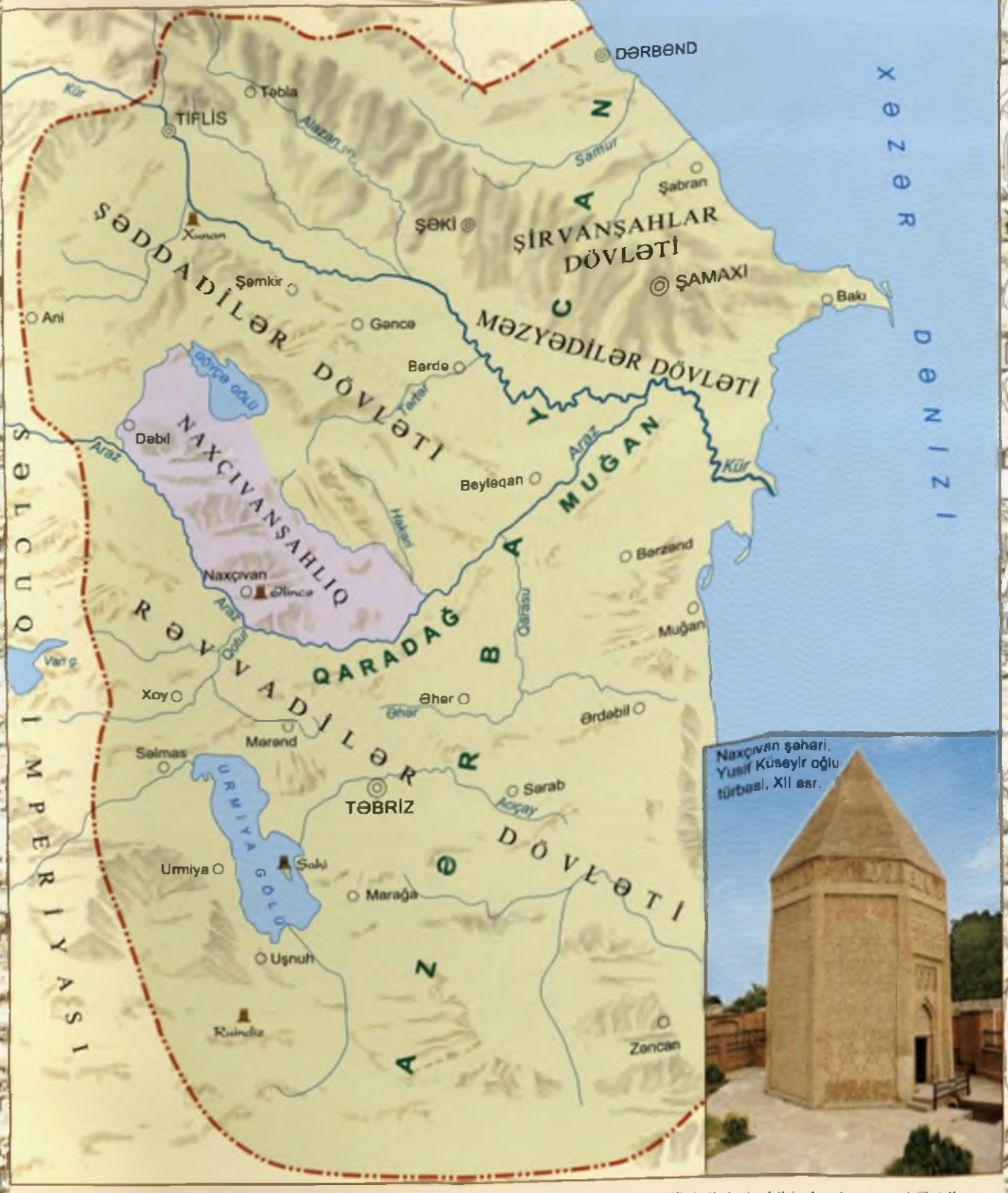
VII əsrin ortalarında ərəb qoşunları Azərbaycana hücum etdilər. 90 ilə yaxın davam edən amansız vuruşmalar nəticəsində ərəblər Azərbaycanı çətinliklə özlerine tabe edə bildilər. 654-cü ildə ərəblər Naxçıvanı tutdular. Ərəb əmiri Həblib ibn Məsləmə ilə bağlanmış müqaviləyə görə Naxçıvan əhalisi Xilafətə hər il cizyə və xərəc verməyi öhdəsinə aldı. Naxçıvan şəhəri Xilafətin Azərbaycanında hərbi-inzibati mərkəzi və ərəb emirlərinin əsas iqamətgahı idi. IX əsrdə Xilafət əleyhinə yüksələn Xürrəmilər hərəkatı Naxçıvan ərazisini də əhatə etmişdi.

NAXÇIVAN AZƏRBAYCAN FEODAL DÖVLƏTLƏRİ DÖVRÜNDƏ (IX — X əsrlər)

Ərəb xilafəti daxilində gədən parçalanma prosesi tarixi Azərbaycan ərazisində yeni dövlət qurumlarının yaranmasında mühüm rol oynadı. Azərbaycan ərəb işğalçılarının əsarətindən azad oldu. Lakin ölkədaxili feodal parçalanması yadelli işğalçılara qarşı müqaviməti zəiflətdirdi, iqtisadi inkişafa mənfi təsir göstərirdi.

NAXÇIVAN SƏLCUQLAR DÖVRÜNDƏ (X əsrin sonu — XI əsrin I yarısı)

Naxçıvanşahlıq X əsrin 80-ci illərindən XI əsrin 60-cı illərinədək Şəddadilər dövlətinin tərkibində olmuş əmirlik idi. Əmirlik Əbu Düləfilər tərəfindən idarə edilmişdir. Bezi mənbələrdə Naxçıvanşahlıq müstəqil dövlət kimi göstərilir. Naxçıvanşahlıq Sultan Alp Arslanın dövründə Səlcuq dövlətinə təbə edilmişdir (1066-cı il).

NAXÇIVAN AZƏRBAYCAN ATABƏYLƏR (ELDƏNİZLƏR) DÖVLƏTİ(1136 — 1225-ci illər)

Naxçıvan şəhəri. Məmine xatın türbəsi, 1186-1187-ci illər

Vassal ərazilər Vassal ərazilərin sərhədləri

Səlcuq imperiyasının tənəzzülü dövründə hakimiyyət uğrunda davam edən çekişmələr nəticəsində yeni dövlət qurumlarının-atabeyliklərinin təşkili üçün zəmin yarandı. 1136-cı ildə Azərbaycan Eldənizlər dövləti meydana gəldi. Naxçıvan şəhəri 1136-1175-ci illərdə Azərbaycan Atabəylər dövlətinin paytaxtı olmuşdur. Bu dövrdə təsərrüfatın inkişafı üçün əlverişli şərait mövcud idi; metal əridilir, sənətkarlıq inkişaf edir, yeni şəhərlər salınırdı.

Atabəylər dövlətinin idarə edilməsi məqsədilə ali idarə (divan-əl-ələ) yaradıldı. Bu dövlətin nəzdində dövlət dəftərxanası, maliyyə idarəsi və ya xəzinədarlıq var idi. Eldənizlər dövründə Azərbaycan mədəniyyəti yüksək inkişaf səviyyəsinə çatdı.

NAXÇIVAN XIII—XIV əsrlərdə

Naxçıvan. Qarabağlar türbəsi, XII-XIV əsrlər

XIII-XIV əsrlərdə Azərbaycan Hülakülər və Cəlairilər dövlətlərinin mərkəzi vilayəti olmaqla, inzibati-ərazi bölgüsü baxımından əsas 4 əyalətə—Azərbaycan, Arran, Şirvan və Muğan əyalətlərinə ayrılırdı. Azərbaycan əyalətinin (tarixi Atropatena ərazisi) özü də 9 tümənə bölünmüşdür. Naxçıvan Araz çayının hər iki sahilindəki ərazilərə malik olsa da "tümən" statusu ilə Azərbaycan əyalətinə daxil idi və müasir dövrə nisbətən çox geniş əraziləri əhatə edirdi. Naxçıvan tüməni Makudan Qafan dağlarına kimi olan ərazini əhatə edirdi və Xoyni, Məmənd, Məmişin tümənləri və Qarabağ mahalı ilə hədudlanırdı. Həmdullah Qəzvinli (XIV əsr) Makunu Naxçıvan tüməninə daxil olan 5 şəhərdən biri kimi tanıdır (Naxçıvan, Ordubad, Azad, Əncan və Maku) və onun qaya yarığında yerləşən qala olduğunu bildirir. Fəzlullah Rəşidəddin (1247-1318) isə Qafanın Naxçıvan tüməninə aid olduğunu yazırdı. Onun kənd təsərrüfatına həsr olunmuş "Asar və əhya" ("Təsir və dirçəliş") əsərində qeyd olunan "zoğal Naxçıvana aid olan Qafanın bezi yerlərində bitir", ervağan çiçəyi "Naxçıvan vilayətində olan Qafan dağlarında çox bitir" kimi faktları Qafan ərazisinin inzibati-ərazi baxımından Naxçıvan tüməninə daxil olduğunu göstərir.

NAXÇIVAN XV əsrdə

- ƏRDƏBİL** Səfəvilərin Ərdəbil hakimiyyəti
- 1405** Şirvanşah İbrahim Teymuri Ömer Mirzənin qovulmasına qarşı yürüşü
- 1406** Şirvanşah İbrahim Cənubi Azərbaycan torpaqlarının Şirvanşahlı dövlətinə birləşdirmək üçün Təbrizə yürüşü və məğlubiyəti
- 1412** Qara Yusifin Şirvanşah İbrahim və onun müttəfiqlərinə qarşı yürüşü
- 1434** Qaraqoyunlu İsgəndərin Şirvanə talançı yürüşü
- 1440-1441** Cahanşahın Gürcüstanına hərbi yürüşləri
- 1453-1458** Cahanşahın daxili yürüşləri
- 1472** Yusif Mirzənin Qaramana hərbi yürüşü

XV əsrin başlanğıcı Azərbaycanın yadelli əsaretindən azad edilməsi və qədim dövlətçiliyin bərpa edilməsi dövrüdür. Bu dövrdə Kür çayından şimalda Şirvanşahlı dövləti və Şeki hakimiyyəti mövcud idi. 1408-ci ildə Qara Yusif tərəfindən Azərbaycanda Teymuri ağalığına son qoyuldu və 1410-cu ildə Calairi Sultan Əhməd üzərində qələbədən sonra mərkəzi Təbriz şəhəri olan Azərbaycan Qaraqoyunlu dövləti yarandı. Bu dövlətə Kürdən cənubdakı Azərbaycan torpaqları, Şərqi Anadolu, Ərəb İraqı və Əcəm İraqı daxil oldu. 1468-ci ildə onu Aq Qoyunlu dövləti əvəz etdi. Bu dövlətin sərhədləri şərqdə Xorasana kimi uzanırdı. XV əsrdə Ərdəbil, Lenkeran və Qaracadağ bölgələrində Səfəvilərin Ərdəbil hakimiyyəti mövcud olmuşdur.

NAXÇIVAN QARAQOYUNLULAR DÖVRÜNDƏ (1410–1468-ci illər)

- 1409** Qaraqoyunlu ordusunun Şakiyə hərbi yürüşü
- 1410** Calairi Sultan Əhməd Təbriz üzərinə yürüşü
- 1440-1441** Cahanşahın Gürcüstanına hərbi yürüşləri
- 1453-1458** Cahanşahın daxili və digər yürüşləri
- 1467** Cahanşahın Aq Qoyunlular üzərinə hərbi yürüşü

Mənşəcə oğuzların Yive boyundan olan Qaraqoyunlular Yaxın və Orta Şərqi tarixində mühüm rol oynamışdır. Tarixi mənbələr VII əsrdən etibarən onların Azərbaycanda yaşaması haqqında məlumatlar verir. Monqol yürüşləri zamanı Şərqi Anadoluya çəkilən bu tayfalar XIV əsrin II yarısında Elxanilər dövlətinin süqutundan sonra Bayram Xocanın rəhbərliyi altında mərkəzi Ərciş və Van şəhərləri olan güclü tayfa birliyi yaratmışlar. XIV əsrin sonunda dövrün siyasi hadisələrinə qatılan Qaraqoyunlular Sürməli, Xoy və Naxçıvan bölgələrində möhkəmlənərək Qara Yusifin başçılığı altında bir neçə dəfə Təbrizi ələ keçirmişlər. Əmir Teymurun yürüşləri zamanı Calairi Sultan Əhmədlə birlikdə ciddi müqavimət göstərən Qara Yusif öncə Osmanlı sultanına, sonra isə Misir sultanına sığınmaq məcburiyyətində qalmışdır. 1405-ci ildə Əmir Teymurun ölümündən sonra Azərbaycanda onun varisləri arasında başlanan mübarizədən istifadə edən Qara Yusif 1406-cı ilin oktyabrında Teymuri Əbu Bekri Naxçıvan yaxınlığında, 1408-ci ilin aprelində isə Təbriz yaxınlığında Sərdud döyüşündə məğlub edərək, Teymuruların Azərbaycandakı ağalığına son qoymuşdur. Qara Yusif 1410-cu ilin avqustunda Təbriz yaxınlığında Calairi Sultan Əhmədi məğlub edərək Calairilər dövlətinə son qoymuş və mərkəzi Təbriz olan Azərbaycan Qaraqoyunlu dövlətini yaratmışdır. Qaraqoyunlu dövlətinə Kürdən cənuba Azərbaycan torpaqları, Şərqi Anadolu, Ərəb İraqı və Əcəm İraqı daxil olmuşdur. Cahanşahın dövründə (1436-1467) 1453-1458-ci illərdə Əcəm İraqına, Mazandaran və Xorasana yürüşlər nəticəsində dövlətin şərq sərhədləri Xorasana kimi genişləndirilmişdir. 1458-ci ildə Herat tutulsa da Teymuri Əbu Səidə bağlanan müqaviləyə görə Qaraqoyunlular Heratı tərk etmişdilər.

Cahanşah 1467-ci ilin noyabrında Aq Qoyunlular üzərinə yürüş zamanı Muş yaxınlığında Səncək adlı yerdə Uzun Həsənin hücumuna məruz qalmış və öldürülmüşdür. Uzun Həsən 1468-ci ildə Cahanşahın oğlu Həsən Əli üzərində qələbədən sonra Qaraqoyunlu dövlətinə son qoymuşdur.

NAXÇIVAN AĞQOYUNLULAR DÖVRÜNDƏ (1468—1501-ci illər)

- 1472 Yusuf Mirzənin Qaramana hərbi yürüşü
- 1472-1477 Uzun Həsənin hərbi yürüşləri
- 1485-1489 Sultan Yəqubun Gürcüstana hərbi yürüşləri

Xalqımızın tarixində mühüm rol oynamış Ağqoyunlular Oğuzların Bayandır boyundandır. Ağqoyunlu tayfaları hələ VI-VII əsrlərdən Azərbaycanın Araz çayı ilə Göycə gölü ətrafında, Alagöz yaylaqlarında yaşayırdılar. Monqol yürüşləri zamanı Şərqi Anadoluya çekilən Ağqoyunlular XIV əsrin ortalarında Elxanilər dövlətinin süqutundan sonra Əlaəddin Tureli bəyin rəhbərliyi altında güclü tayfa birliyində birləşmiş və dövrün siyasi hadisələrinə qatılmışlar. XIV əsrin sonunda tayfa birliyinin möhkəmlənməsində Qara Yuluq Osmanın (1394-1434-cü illər) mühüm xidməti olmuşdur. Bu zaman Diyarbəkər şəhəri bu tayfa birliyinin mərkəzi olmuşdur. Uzun Həsən 1453-cü ildə tayfa birliyinin rəhbəri olduqdan sonra onun mövqeyi daha da güclənmiş və Şərqi Anadoluda Qaraqoyunlulara məxsus şəhər və qalaların bir hissəsi onların ixtiyarına keçmişdir. Uzun Həsən Trabzon yunan dövlətilə six əlaqələr saxlamışdır. 1461-ci ildə Sultan II Məhmetin yürüşü zamanı anası Sara xatını onunla danışıqlara göndərərək bu hücumun qarşısını almağa çalışmışdır. Yassıçemen sülhünün bağlanmasına baxmayaraq Trabzonu xilas etmək mümkün olmamışdır.

Uzun Həsən 1467-ci ildə Cahənşah, növbəti ildə isə onun oğlu Həsən Əli üzərində qələbədən sonra mərkəzi Təbriz şəhəri olan Ağqoyunlu dövlətini yaratdı. Bu dövlətin ərazisinə qərbdə Fərat çayından, şərqdə Xorasana kimi, şimalda Kür çayından, cənubda İran korfəzinə kimi olan torpaqlar daxil edildi. Uzun Həsən 1477-ci ildə VI Baqrat üzərində qələbədən sonra Tiflis daxil olmaqla Şərqi Gürcüstana da Ağqoyunlu dövlətinə birləşdirdi.

Lakin Trabzonun itirilməsi Ağqoyunluları Qara dənizə məhrum etmişdir. Qaraman uğrunda rəqabət Ağqoyunlu-Osmanlı münasibətlərini kəskinləşdirdi və müharibə vəziyyətinə gətirdi. Uzun Həsən 1472-73-cü illərdə Osmanlılara qarşı hərbi emaliyyatlara başladı. Malatya döyüşündə qələbə qazansa da Otluqbəli döyüşündə məğlub oldu. 6 yanvar 1478-ci ildə Uzun Həsənin ölümündən sonra Ağqoyunlu dövləti zəiflədi və 1501-ci ildə Şərur döyüşündə İsmayıl Səfevi Sultan Əlvəndi məğlub edərək Ağqoyunlu dövlətinə son qoydu.

NAXÇIVAN SƏFƏVİLƏR DÖVRÜNDƏ (1501—1736-cı illər)

- Azərbaycan Səfəvilər nəslinin mülkləri
- ŞAH İSMAYIL XƏTƏİNİN DÖVRÜ (1501-1524-cü illər)
- Mühüm döyüş yerləri
- Şah İsmayıl ordusunun yürüşləri
- 1500-cü ilin yazında İsmayılın Səfevi müdirlərini toplamaq üçün Ərzincana yürüşü
- Osmanlıların Azərbaycana yürüşləri

- ŞAH TƏHMASİBİN DÖVRÜ (1524-1576-cı illər)
- Mühüm döyüş yerləri
- Şah Abbas ordusunun yürüşləri
- Osmanlı ordusunun Azərbaycana yürüşləri
- ŞAH ABBASIN DÖVRÜ (1587-1629-cü illər)
- Mühüm döyüş yerləri
- Şah Abbas ordusunun yürüşləri
- Osmanlı ordusunun Azərbaycana yürüşləri

SƏFƏVİLƏR DÖVLƏTİNİN DİGƏR HÖKMDARLARI:

- I Şah Səfi — 1629-1642-ci illər,
- II Şah Abbas — 1642-1666-cı illər,
- Süleyman Şah — 1666-1694-cü illər,
- Sultan Hüseyn Şah — 1694-1722-ci illər,
- II Şah Təhmasib — 1722-1732-ci illər,
- III Şah Abbas — 1732-1736-cı illər

NAXÇIVAN SANCAĞININ İNZİBATİ ƏRAZİSİ (XVIII əsrin 20—30-cu illəri)

Culfa rayonu. Ləkətəş körpüsü, XVI əsr

Naxçıvan diyarı XVI əsrin sonunda (1588-1603-cü illər) və XVIII əsrin əvvəlində (1724-1735-ci illər) Osmanlı imperiyasının tərkibinə qatılmış və burada Osmanlı idarə sistemi tətbiq edilmişdir. Osmanlılar Azərbaycan torpaqlarını əyalətlərə (bəylərbeyliklərə) və sancaqlara bölmüşdülər. Naxçıvan sancağının tərkibində 14 nahiyə, 315 yaşayış məskəni olmuşdur. İndiki Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisindən başqa, sancağın tərkibinə Ermənistanın Yexeqnadzor rayonu, Cərmük rayonunun yansı, Sisian rayonunun böyük bir hissəsi və Mehn ilə birlikdə bir neçə yaşayış məntəqəsi daxil idi.

AZƏRBAYCAN XANLIQLARI (XVIII əsrin II yarısı)

II Kalbali xan

- 1770-1780 Qubalı Fətəli xanın Qarabağa yürüşləri
- 1784 Qubalı Fətəli xanın Ərdəbilə yürüşü
- 1780-1797 Ağa Mehəmməd şah Qacarın yürüşləri
- 1796 V.A. Zubovun komandanlığı altında rus qoşunlarının yürüşü

1747-ci ildə Nadir şahın ölümündən sonra onun imperiyası dağılmış və Azərbaycanda 20-dək xırda İrsi feodal monarxiyalar-xanlıqlar, həmçinin qonşu hakimlərdən asılı olan bir neçə sultanlıq meydana gəlmişdir.

XVIII əsrin 80-ci illərindən başlayaraq, ölkənin cənub hissəsində yerləşən xanlıqlar Azərbaycan sərkərdəsi Ağa Mehəmməd şah Qacarın yaratdığı yeni dövlətdən asılı hala salınmışdır.

1803-1828-ci illərdə isə Azərbaycanın şimal xanlıqları Rusiya tərəfindən zəbt edilmişdir.

NAXÇIVAN XANLIĞI (1747—1828-ci illər)

Naxçıvan şəhəri. Xan sarayı. XVIII əsr

1747-ci ildə Nadir şahın ölümündən sonra onun imperiyası dağılmış və Azərbaycanda 20-dək xırda irsi feodal monarxiyalar-xanlıqlar, həmçinin qonşu hakimlərdən asılı olan bir neçə sultanlıq meydana gəlmişdir.

Hüseyn xan Naxçıvanski

Naxçıvan xanlığında xalçaçılıq, toxuculuq, metal üzərində naxışsalma və duluculuq ilə məşğul olan böyük emalatxanalar var idi. Saxsı istehsalı sənəti xüsusi yer tuturdu.

Naxçıvan məmurlarının nümunələri qərbi avropalılarla həyretə gətirirdi. Naxçıvanın özünün zərbxanası var idi.

Naxçıvan xanlığının sahəsi 9428,7 kv.km olmuşdur.

1828-ci ildə Naxçıvan xanlığı Rusiya tərəfindən ilhaq edildi.

NAXÇIVAN XIX əsrin II yarısı—XX əsrin əvvəllərində

Naxçıvan şəhəri. Demiryol vağzalı. 1905-ci il

- Azərbaycan türkləri
- Türkiyə və İrandan köçürülmüş ərmanilər
- Digər xalqlar (ruslar, yunanlar, yehudilər və başqaları)

NAXÇIVAN AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİ DÖVRÜNDƏ (1918–1920-ci illər)

Culfa şəhəri. Demiryol vağzalı, 1900-cü il

28 may 1918-ci ildə Azərbaycan Milli Şurası Azərbaycanın müstəqilliyini elan etdi. Bununla bütün şərqdə və türk dünyasında ilk demokratik respublika yarandı. Azərbaycan Milli Şurası öz üzərinə icra və qanunvericilik səlahiyyətləri götürdü.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının birinci sədri Fətəli xan Xoyski təyin edildi. Azərbaycan hökuməti səlahiyyətli dövlət strukturu yaratdı. Azərbaycan-türk dili dövlət dili elan edildi, dövlət bayrağı təsdiq edildi və yeni yaradılan Azərbaycan ordusuna çağırışın elan edilməsi haqqında qərar qəbul olundu.

18 noyabr 1918-ci ildə Azərbaycan Milli Şurası özünü Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin parlamenti elan etdi. Ə.M.Topçubaşov Parlamentin sədri seçildi.

Cümhuriyyətin ərazisi müəyyən edilərkən qarşıya böyük çətinliklər çıxdı. Ən ağır ərazi problemi Azərbaycan Respublikası ilə Ermənistan Respublikası arasında sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi idi. Azərbaycan torpaqları hesabına yaradılmış Ermənistan Respublikası Azərbaycanın Naxçıvan, Şərur-Dərələyəz qəzalarına və Dağlıq Qarabağa iddialar irəli sürdü. Eyni zamanda Azərbaycana məxsus olan Zəngəzur ərazisini də özünə birləşdirməyə çalışdı. Azərbaycan hökuməti öz qanuni torpağı olan Borçalı qəzasının Gürcüstan Respublikasının tərkibinə daxil olmasını qəbul etməkdən imtina edirdi. Azərbaycan həmçinin Cənubi Dağıstan (Tabasaran) ərazisinə də haqlı iddia irəli sürürdü.

////// Mübahisəli ərazilər
28.V.1918 Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması

NAXÇIVAN ARAZ-TÜRK RESPUBLİKASI (noyabr 1918 — mart 1919-cu illər)

Araz-Türk Respublikasının Xənci İşlər Naziri Behram xan Naxçıvanski (ermənilərlə döyüşdə şəhid olub) və qaradaşı Kamran xan

Naxçıvan şəhəri. Araz-Türk Respublikasının qərarqahının yerləşdiyi bina

Araz-Türk Respublikasının ərazisinə Sürməli qəzası, Üçmüəzzin qəzasının bir hissəsi, Sardarabad, İrəvan qəzasının bir hissəsi — Ulu-xanlı (Zəngibasar), Qəmərlı (Gərnıbasar), Vedı (Vedıbasar), Şərur-Dərələyəz qəzası, Naxçıvan qəzası, Ordubad qəzası, Mehri bölgəsi daxil olmuşdur. Mərkəzi Naxçıvan şəhəri idi. Sahəsi 8696 kv.km-ə çatırdı. Əhalisi bir milyon nəfərdən artıq olmuşdur.

NAXÇIVAN AZƏRBAYCANA QARŞI XARİCİ-HƏRBİ MÜDAXİLƏ DÖVRÜNDƏ AZƏRBAYCAN SSR-in YARADILMASI (1918—1920-ci illər)

- 1918-1919 → Qırmızı ordunun hücumu
- 1918 → İngilislərin hücumu
- 1918-1919 → Türk qoşunlarının xilaskarlıq yürüşü
- 1920 → Rusiyanın Volqa-Xəzər donanması gəmilərinin hərəkəti
- 1920 → XI Qızıl ordu hissələrinin hücumu (27-28 aprel)
- Türk qoşunları tərəfindən azad olunmuş şəhərlər
- 28.IV.1920 → Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının yaradılması
- × → Sovet işğalına qarşı müqavimət hərəkəti
- //// → Mübahisəli ərazilər

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yarandığı gündən rus, ingilis, erməni-daşnak silahlı qüvvələrinin hücumuna məruz qaldı. Müdaxiləçilərin hər biri ayrı-ayrılıqda öz mənafeyi uğrunda mübarizə aparırdı.

Qızıl ordu və S.Şaumyanın başçılığı altında olan qoşunlar Azərbaycanın Rusiyaya birləşdirilməsi planının yerinə yetinməsi məqsədilə Gəncəyə doğru hərəkət edirdilər. Gəncə bu zaman müstəqil Azərbaycan hökumətinin paytaxtı idi.

İngilis ordusu Azərbaycana keçməyə və Bakını zəbt etməyə cəhd edirdi. Şəhər əvvəlcə türk ordusu tərəfindən azad olunmuş, sonra ingilislər tərəfindən işğal edilmişdir.

Nəticədə işğalçı rus ordusunun döyüş əməliyyatları və təzyiqlə nəticəsində Azərbaycanın milli hökuməti istefa verdi.

28 aprel 1920-ci ildə Azərbaycanın şimalında sovet hakimiyyəti elan olundu. Xalq divanı tutuldu.

Azərbaycanda sovet hakimiyyəti 1991-ci ilədək davam etdi. 18 oktyabr 1991-ci ildə Azərbaycanın müstəqilliyi yenidən bərpa olundu.

ŞƏRUR-DƏRƏLƏYƏZ QƏZASI (1918—1920-ci illər)

28 may 1918-ci ildə Azərbaycan Milli Şurası Azərbaycanın müstəqilliyini elan etdi. Bununla bütün şərqdə və türk dünyasında ilk demokratik respublika yarandı. Azərbaycan hökuməti səlahiyyətli dövlət strukturu yaratdı.

Azərbaycan-türk dili dövlət dili elan edildi. Cümhuriyyətin ərazisi müəyyən edilərkən qarşıya böyük çətinliklər çıxdı.

Ən ağır ərazi problemi Azərbaycan Respublikası ilə Ermenistan Respublikası arasında sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi idi. Azərbaycan torpaqları hesabına yaradılmış Ermenistan Respublikası Azərbaycanın Naxçıvan, Şərur - Dərələyəz qəzalarına və Dağlıq Qarabağa iddialar irəli sürdü. Eyni zamanda Azərbaycana məxsus olan Zəngəzur ərazisini də özünə birləşdirməyə çalışırdı.

Yaşayış məntəqələrinin sayının artması və böyüməsi qəzalarnın mədəniyyətinin inkişafında böyük rol oynayırdı. Hər həftə keçirilən bazarların təşkili Şərur-Dərələyəz qəzasının iqtisadiyyatını stabiləşdirirdi.

NAXÇIVAN QƏZASI (1918—1920-ci illər)

NAXÇIVANDA ERMƏNİLƏRİN TÖRƏTDİKLƏRİ SOYQIRIMLAR (1918—1921-ci illər)

Ordubad rayonu, Düylün kəndi. Seyid Sultan Səfi piri

Naxçıvan qəzası inkişaf etmiş kənd təsərrüfatına, çoxsaylı sənaye müəssisələrinə, sənətkarlıq emalatxanalarına, ticarət müəssisələrinə malik idi. Naxçıvan qəzası qonşu qəzalara intensiv ticarət aparırdı. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan elm və mədəniyyətin mühüm mərkəzlərindən olub, dünya mədəniyyətinə böyük dühalar vermiş Naxçıvan qəzasında kişi və qadın gimnaziyaları, şəhər məktəbləri, kənd məktəbləri fəaliyyət göstərirdi.

15 iyul 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qərarına əsasən erməni silahlı dəstələrinin dinc Azərbaycan əhalisinə qarşı törətdiyi soyqırım və əmlakın talan olunması ilə əlaqədar vəhşillikləri araşdıran Fövqəladə Təhqiqat Komissiyası yaradılmışdır.

1918-1921-ci illərdə erməni daşnakları Naxçıvanda 100 minə yaxın azərbaycanlıyı qətlə yetirmişdir.

1918-1920-ci illər

NAXÇIVAN SSR (1920–1922-ci illər)

Ermenistan Respublikasına verilmiş Azərbaycan torpaqları

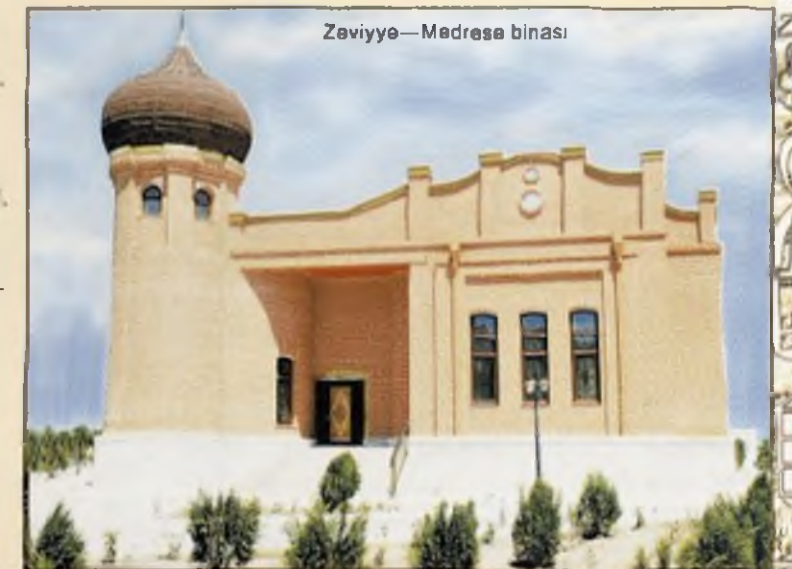
NAXÇIVAN MSSR (1924–1929-cu illər)

Ermenistan Respublikasına verilmiş Azərbaycan torpaqları

16 mart 1921-ci ildə Rusiya ilə Türkiyə arasında Moskva və 13 oktyabr 1921-ci ildə isə Rusiyanın iştirakı ilə Türkiyə, Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistan arasında Qars müqavilələri bağlanmışdır. Azərbaycan SSR MİK-nin 9 fevral 1924-cü il tarixli dekreti ilə Naxçıvan Muxtar Diyarı, Naxçıvan MSSR-ə çevrildi. 1924-cü ildə yaradılan 3 qəza (Şərur, Naxçıvan, Ordubad) 1925-ci ildə ləğv edildi. Əvvəllər yaradılmış 12 dairənin sayı 8-ə endirildi.

18 fevral 1929-cu ildə Moskva və Qars müqavilələrinin şərtləri kobud şəkildə pozularaq Zaqafqaziya MİK-nin qərarı ilə Naxçıvan MSSR-in 9 kəndindən ibarət 657 kv. km ərazisi (Şərur qəzasının Qurdqulaq, Xaçik, Horadiz, Naxçıvan qəzası Şahbuz nahiyəsinin Oğbin, Ağxaç, Almalı, Sultanbəy, İtqiran kəndləri, Ordubad qəzasının Karçevan kəndi, Kilit kənd torpaqlarının bir hissəsi) Ermənistan SSR-ə verildi.

Zeyviyyə—Mədrəsə binası

КАРТА НАХКРАЯ
С ПОКАЗАНИЕМ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОБЩЕСТВ,
ОБРАЗОВАВШИХСЯ В ПРОЦЕССЕ
ЗЕМЛЕУСТРОИТЕЛЬНЫХ РАБОТ
В 1924 ГОДУ

Составил и чертил
землемер II разряда Н. Рыбаков

☞ — Земли, не относящиеся
к земельным обществам

NAXÇIVAN MSSR (1930—1991-ci illər)

Şərur rayonu, Aşağı Aralıq kəndi. Heydər məscidi

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin 28 avqust 1990-cı il tarixli fərmanı ilə Naxçıvan MSSR-da Sədərək rayonu yaradılmışdır. 17 noyabr 1990-cı ildə Muxtar Respublikanın adından Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin ümummilli lider Heydər Əliyevin sədrliyi ilə keçən 1-ci sessiyasının qərarı ilə "Sovet" "Sosialist" sözləri çıxarılaraq Naxçıvan Muxtar Respublikası adlandırılmışdır.

ERMƏNİSTANDAN AZƏRBAYCANLILARIN DEPORTASIYASI VƏ NAXÇIVANA ERMƏNİ TƏCAVÜZÜ (1918—1920, 1948—1953, 1988—1993-cü illər)

Rəssam Behruz Kengerlinin "Qaçqınlar" silsiləsindən (1918-1920-ci illər)

1918-1920, 1948-53, 1988-93-cü illərdə Ermənistan-dan 900 000 nəfər azərbaycanlı deportasiya olunmuşdur

Naxçıvanın Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş ərazisi

Ermənistan qoşunlarının hərbi təcavüzü nəticəsində doğma yurdlarından didərgin düşmüş qaçqın və köçkünlərin müvəqqəti məskunlaşdığı yerlər

Azərbaycanlı qaçqınlar (1988-1993-cü illər)

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASINDA QAÇQINLARIN VƏ MƏCBURİ KÖÇKÜNLƏRİN YERLƏŞDİRİLMƏSİ

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ ŞƏHƏR VƏ RAYONLARININ YAŞAYIŞ MƏNTƏQƏLƏRİNDƏ YAŞAYAN QAÇQIN VƏ MƏCBURİ KÖÇKÜNLƏR

№	Yaşayış məntəqələrinin adları	Qaçqınlar		Məcburi köçkünlər		Ev təmiri aparılan yaşayış məntəqələri
		adları	nəfər	adları	nəfər	
1	2	3	4	5	6	7
I. NAXÇIVAN şəh						
	154	514	9	21	55	
II. BABƏK RAYONU						
1	Sixmahmud k.	10	43	2	6	
2	Nəzərabad k.	2	5	-	-	
3	Xəilli k.	2	5	-	-	
4	Məzrə k.	14	56	-	-	
5	Zəynəddin k.	1	1	-	-	
6	Kültepe k.	2	3	-	-	
7	Tumbul k.	2	15	1	3	
8	Yanmca k.	4	12	-	-	1
9	Qahab k.	1	3	-	-	-
10	Qaraxanbəyli k.	3	17	-	-	-
11	Aşağı Buzqov k.	3	9	-	-	-
12	Korimbəyli k.	7	21	-	-	1
13	Vayır k.	3	8	1	6	1
14	Cəhn k.	-	-	1	1	1
15	Payız k.	-	-	-	-	-
16	Nəhrəm k.	-	-	1	1	-
17	Dədiyər k.	3	9	-	-	3
18	Hacıvar k.	1	5	-	-	-
19	Hacınyıyək k.	3	12	-	-	2
20	Qaracaq k.	1	6	-	-	-
21	Şəkərbud k.	4	15	-	-	1
	Cəmi:	66	245	6	16	9
III. ŞAHBUZ RAYONU						
1	Gömür k.	42	186	2	10	19
2	Sələsüz k.	7	30	-	-	-
3	Nursu k.	4	18	-	-	1
4	Bıçanək k.	1	5	-	-	-
5	Badəmi k.	1	2	-	-	-
6	Badəmi qəs.	4	15	-	-	-
7	Ağbulaq k.	2	6	-	-	-
8	Qarababa k.	2	7	-	-	-
9	Qızıl Qaplıq k.	4	11	-	-	1
10	Aynnc k.	5	11	-	-	1
	Cəmi:	72	291	2	10	22

1	2	3	4	5	6	7
IV. SƏDƏRƏK RAYONU						
1	Heydərabad qəs.	3	13	73	342	14
2	Sədərək k.	11	26	4	12	-
3	Qaraqəşək k.	5	10	6	10	-
	Cəmi:	19	49	83	364	14
V. KƏNGƏRLİ RAYONU						
1	Xıncab k.	4	18	2	5	1
2	Çalxanqala k.	533	2015	7	43	34
3	Qarabağlar k.	-	-	1	6	-
4	Yeni Kərki k.	-	-	68	235	14
	Cəmi:	537	2031	78	289	49
VI. ORDUBAD RAYONU						
1	Ordubad ş.	3	9	2	6	-
2	Şəhriyər qəs.	-	-	-	-	2
3	Parəğə k.	68	211	1	1	16
4	Kələntər Düzə k.	1	1	-	-	-
5	Dəstə k.	-	-	1	4	-
6	Nəsiyev k.	17	51	1	5	4
7	Darkənd k.	4	13	18	62	-
8	Birək k.	17	50	-	-	5
9	Xanıqala k.	-	-	1	2	-
10	Gələh k.	4	12	-	-	1
11	Azə k.	-	-	-	-	-
12	Çənəbək k.	1	4	-	-	-
	Cəmi:	115	351	24	80	30
VII. ŞƏRUR RAYONU						
1	Şərur ş.	5	12	3	25	-
2	Muğanlı k.	-	-	1	1	-
3	Dənyəri k.	6	20	2	6	2
4	Mahmudkənd k.	4	22	31	102	13
5	Ərəbyüngicə k.	1	4	1	6	1
6	Xanıqlar k.	1	5	1	6	-
7	Dəmirçilər k.	17	63	1	4	-
8	Pıryan k.	-	-	1	3	-
9	Düdəngə k.	2	6	-	-	-
10	Zəyva k.	2	6	-	-	-

1	2	3	4	5	6	7
VIII. CULFA RAYONU						
1	Culfa ş.	8	32	6	17	-
2	Kırna k.	9	30	-	-	-
3	Şurud k.	7	28	-	-	-
4	Bənənliyər k.	5	5	-	-	-
5	Milax k.	1	3	-	-	1
6	Göynük k.	1	1	-	-	-
7	Gülüstan k.	1	4	-	-	-
8	Qazanlıq k.	1	6	-	-	1
9	Boyəhməd k.	2	2	-	-	-
10	Seltaq k.	1	1	-	-	-
	Cəmi:	36	112	6	17	2
MUXTAR RESPUBLİKA üzrə						
cəmi:		1106	4067	249	950	207

Naxçıvan şəh. Şəhidlər xiyabani

Ərazisi 7,81 kv.km olan Kərki kəndi 1990-cı il yanvarın 18-də ermənilər tərəfindən işğal olunub.

Məcburi köçkünlərə tikilən evlər

QAÇQIN VƏ MƏCBURİ KÖÇKÜNLƏRİN OLYANVAR 2008-ci il TARİXƏ MİQRASIYASI

Ailə üzvünün gəldiyi ölkə, rayon, şəhər	Gəlmə																		
	ailə- rın sayı	ailə üzvləri- nin sayı	NAXÇIVAN		CULFA		ORDUBAD		ŞƏRUR		BABƏK		ŞAHBUZ		SƏDƏRƏK		KƏNGƏRLİ		
1	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	
Yeqeqnədzor r-nu	316	1122	19	63	11	30	1	4	52	220	8	36	7	21	2	5	216	743	
Əzizbəyov r-nu	481	1637	39	122	-	-	84	260	3	17	28	79	59	245	-	-	248	914	
Masis r-nu	35	135	18	64	4	12	2	5	3	20	6	22	1	6	3	6	-	-	
Ararat r-nu	175	757	42	145	1	1	2	8	45	194	6	33	-	-	12	36	67	340	
Sisyan r-nu	67	247	28	92	9	29	1	1	1	5	18	75	5	19	-	-	5	26	
Kamo	1	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	8	
Amaliya r-nu	4	7	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Qafan r-nu	32	98	2	4	8	30	22	64	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	
Məhri r-nu	8	25	3	8	2	8	3	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Abovyan	1	4	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Eçmədzin r-nu	1	2	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vedi	3	18	-	-	-	-	-	-	3	18	-	-	-	-	-	-	-	-	
Noyemberyan	0	1	0	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Rusiya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
İcevan	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cəmi:	1105	4062	153	509	36	112	115	351	107	474	66	245	72	291	19	49	535	2031	
Məcburi köçkünlər																			
Cəbrayıl r-nu	6	24	2	7	1	1	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6
Zəngilan r-nu	8	23	1	1	4	11	3	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kəlbəcər r-nu	3	5	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	1	3	-	-	-	-
Şuşa ş.	6	20	-	-	-	-	1	5	-	-	-	-	-	2	2	-	-	3	13
Ağdam r-nu	6	33	-	-	-	-	-	-	1	6	-	-	2	10	-	-	-	3	17
Füzuli r-nu	6	29	2	6	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	18
Tərtər r-nu	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	-	-
Qubadlı r-nu	1	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6	-	-	-	-
Sədərək r-nu	74	347	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	73	342	-
Heydərabad qəs.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kərki k.	106	358	1	1	-	-	18	58	7	36	2	6	-	-	10	22	68	235	-
Şərur r-nu	31	102	-	-	-	-	-	-	31	102	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cəmi:	248	950	8	21	6	17	24	80	41	153	6	16	2	10	83	364	78	289	

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI (2009-cu il)

Siyasi-inzibati xəritə

Miqyas 1: 500 000

- YAŞAYIŞ MƏNTƏQLƏRİ**
- Şəhərlər
 - Qəsəbələr
 - Kəndlər
- NAXÇIVAN CULFA**
- Muxtar Respublika paytaxtı
- Rayon mərkəzləri
- İnzibati-ərazi dairələrinin mərkəzləri
- Digər yaşayış məntəqələrinin mərkəzləri
- Digər yaşayış məntəqələrinin əhəlinin sayı (min nəfərdə)
- Demiryol stansiyaları
- YOL ŞƏBƏKƏSİ**
- Demir yolları və stansiyaları
 - Körpü
 - Təkmilləşdirilmiş şose yolları
 - Şose yolları
 - Satır yolları
 - Kilometr çarələri və onlar arasındakı məsafələr
- HİDROQRAFIYA**
- Çayların, göllərin və su anbarlarının sahil xətləri
 - Dağların sahil xətləri
 - Çaylar
 - Quruyan çaylar
 - Kanallar
 - Çayların əsas istiqaməti
- RELYEF**
- 1677 Yüksəklik göstəriciləri
 - Aşırımlar
 - Qumluqlar
- SƏRHƏDLƏR**
- dövlətlərin
 - rayonların
 - qoruqlarının və milli parklarının

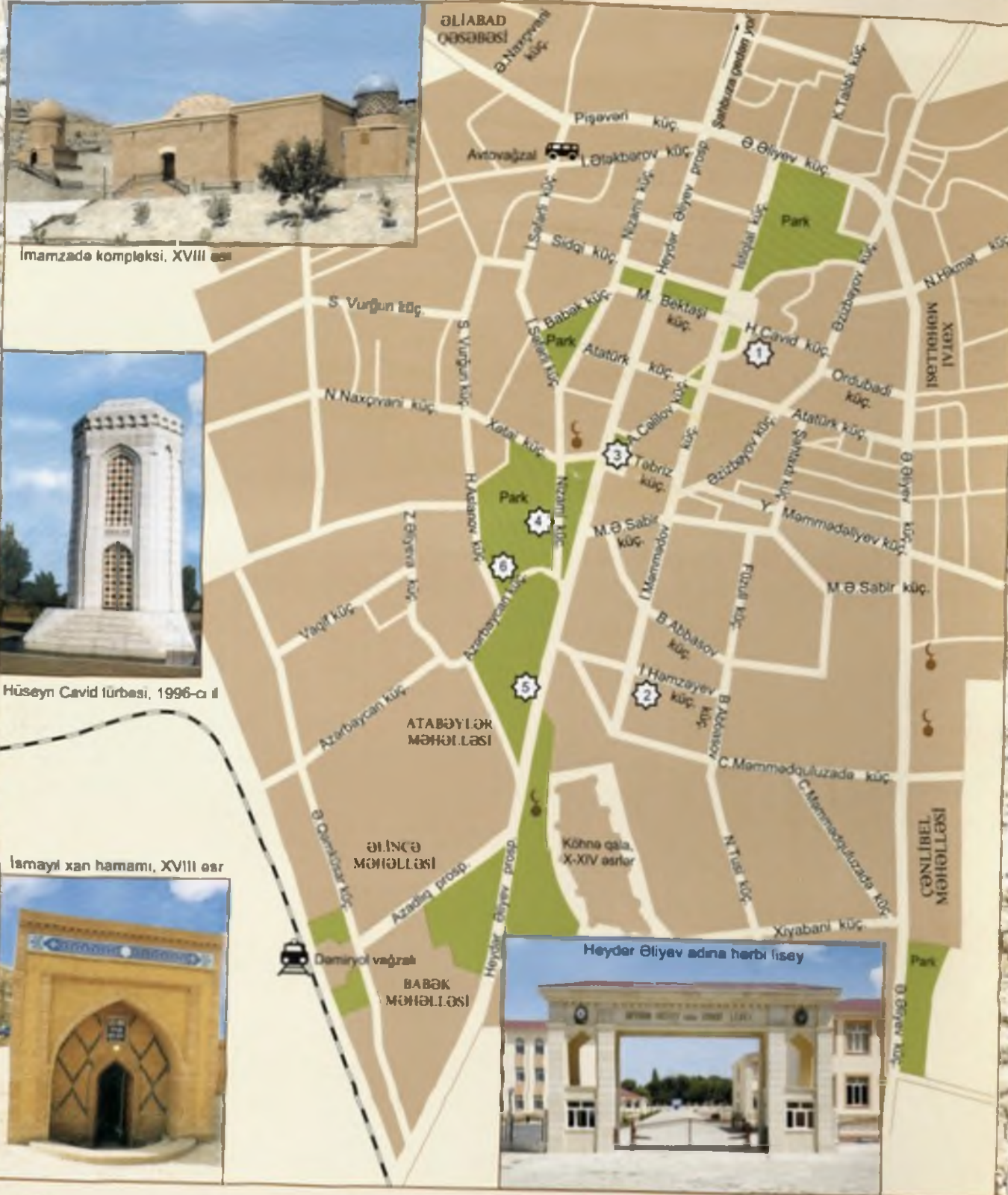
"Müstəqilliyin əldə olunması nə qədər çətinlirsə, onun saxlanması, daimi, əbədi olması bundan da çətinləşir"
 Heydər Əliyev

NAXÇIVAN ŞƏHƏRİ – Naxçıvan Muxtar Respublikasının paytaxtı

Miqyas 1: 22 000

EPİQRAFİK ABİDƏLƏR

Miqyas 1: 750 000

İmamzadə kompleksi, XVIII əsr

Hüseyin Cavid türbəsi, 1996-cı il

İsmayıl xan hamamı, XVIII əsr

Heydər Əliyev adına hərbi fəisə

- 1 Hüseyin Cavid türbəsi, 1996-cı il
- 2 Yusif Küseyir oğlu türbəsi, 1161-1162-ci illər
- 3 İsmayıl xan hamamı, XVIII əsr
- 4 Məminə xanın türbəsi, 1186-1187-ci illər
- 5 Buzxana, XII-XIV əsrlər
- 6 Rehim xanın yaşayış evi, XVIII əsr

Dağ qoç heykəli

- İnşaat kitabələri
- Epitafiyalar
- Mezar kitabələri
- Sənədlər

Kerkü kendi ərazisindəki abidələr ermənilər tərəfindən dağıdılmışdır.

Sənduqa fomalı qəbirüstü abidə

BABƏK RAYONUNUN MEMARLIQ ABİDƏLƏRİ

Miqyas 1: 330 000

CULFA RAYONUNUN MEMARLIQ ABİDƏLƏRİ

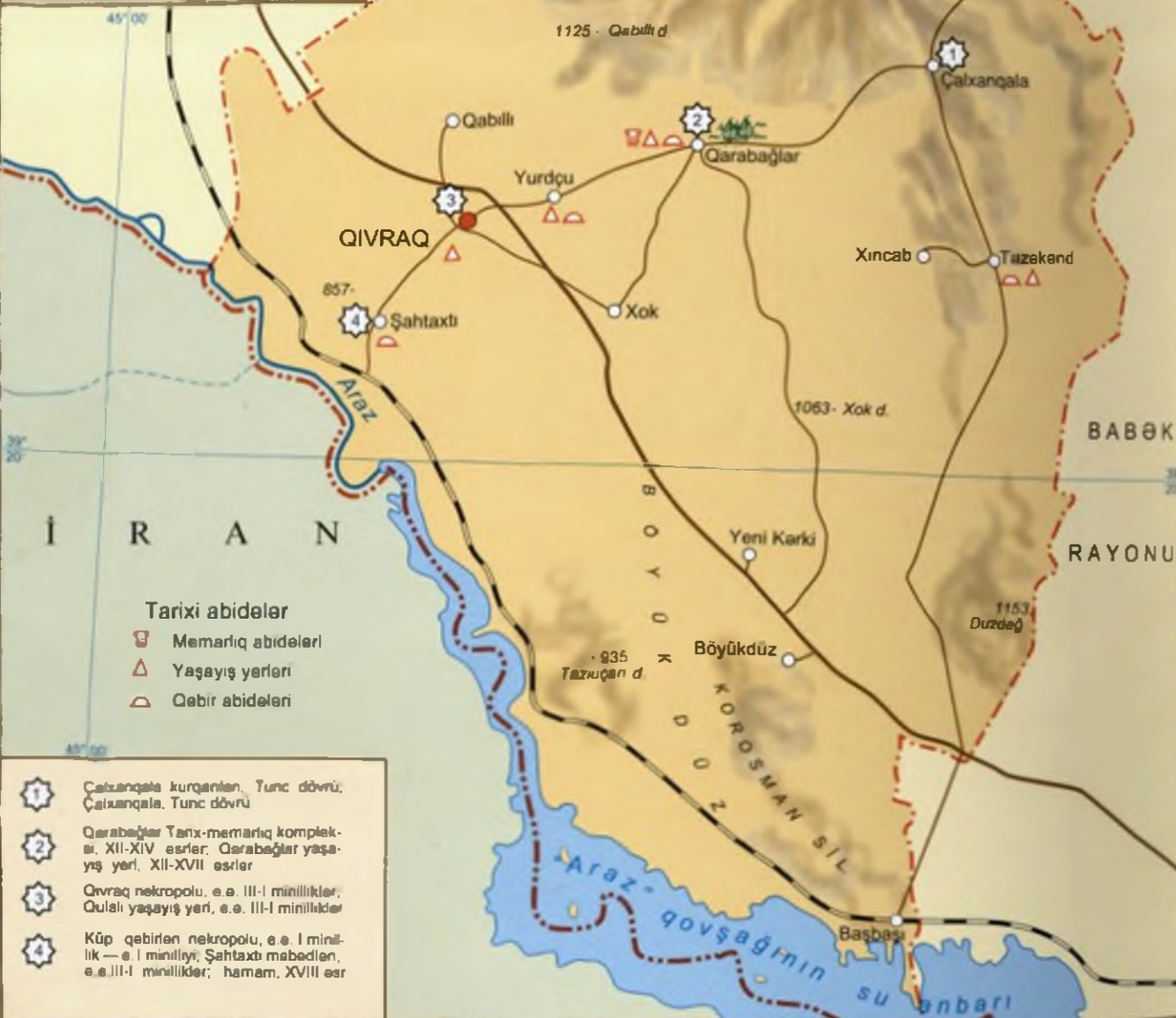
Miqyas 1: 250 000

KƏNGƏRLİ RAYONUNUN MEMARLIQ ABİDƏLƏRİ

Miqyas 1: 200 000

Qarabağlar Tarix-memarlıq kompleksi, XII-XIV əsrlər

ORDUBAD RAYONUNUN MEMARLIQ ABİDƏLƏRİ

Miqyas 1: 200 000

Ordubad şəhəri. Came məscidi, XVII əsr

Xaraba Gilan qalası

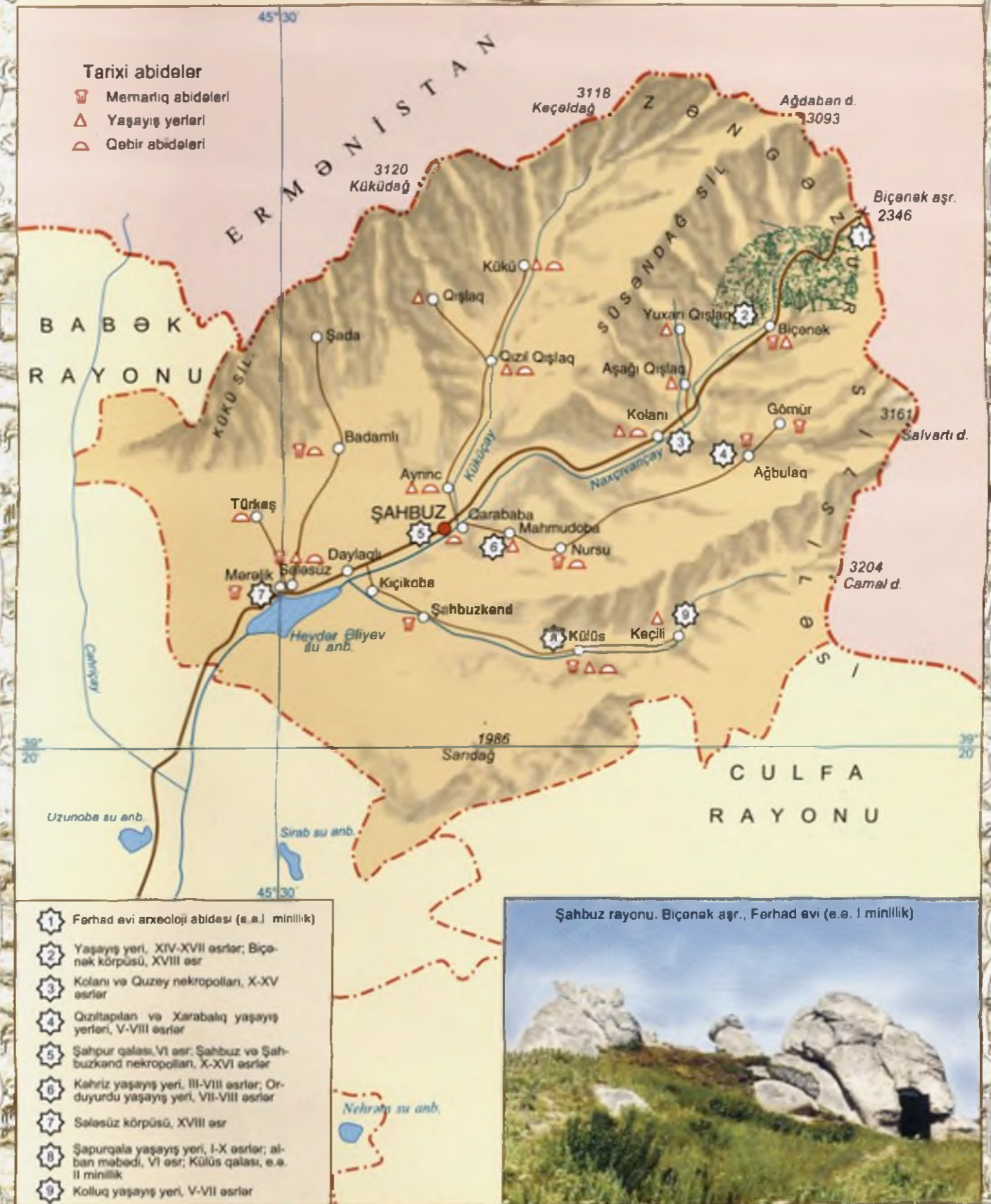
SƏDƏRƏK və ŞƏRUR RAYONLARININ MEMARLIQ ABİDƏLƏRİ

Miqyas 1: 250 000

ŞAHBUZ RAYONUNUN MEMARLIQ ABİDƏLƏRİ

Miqyas 1: 250 000

BAKİ KARTOQRAFIYA FABRİKİNİN RAZILIĞI OLMADAN SURƏTİNİN
ÇIXARILMASINA (ARTIRILMASINA) İCAZƏ VERİLMİR

Azərbaycan Respublikası
Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsi
Bakı 2010

Azərbaycan Respublikası Dövlət Torpaq və
Xəritəçəkmə Komitəsinin Bakı Kartografiya
Fabrikində hazırlanmış və çap olunmuşdur
Tirajı 1500 nüsxə Sifariş № 4
Bakı, Atalürk prospekti, 70
Tel.: 562-88-21, 561-90-01
© Bakı Kartografiya Fabriki, 2010-cu il

